Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет урем, „Ямде лий“ редакций.

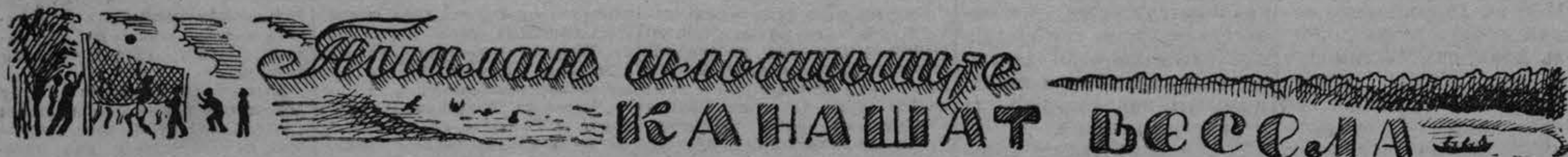

Культурно канена, колхозланат паша ышташ полшена

Каникуллан толмо деч вара мемнан колхозышто кок гана кином ончыктеныт: иктыже „Остров сокровищ“, весыже „Дети капитана Гранта“. Ме чыланат кино ончаш миен улына, мыланна „Дети капитана Гранта“ пеш келшен. 15 июньышто колхоз олыкеш цирк лийын, циркат пеш сай ыле. Тыге ме веселан да культурно канена.

Адак колхоз пашаштат полшена. Теве пакча емыжым: киярым, ковыштам, кешырым, помидорым шындаш полшен улына. А кызыт кажне кечын эрдене да кастене вӱдым шавена, чыве удырмо деч оролена. Ме шудо солымо жапыште шудо оварташ, удыраш полшаш тӱҥалына.

Калинина Анна, Петрова Нина.

Тиде страницыште Йошкар-Олинский район, „10 лет МАО“ да „Сенькан“ колхозышто йоча-шамычын веселан канымыштым да колхозлан паша ышташ полшымыштым ончыктена.

Жап веселан эрта

Мемнан колхоз правленийыште шашка, шахмат, домино, биллиард уло. Тӱрлӧ модыш дене модашлан ме чӱчкыдынак правлений деке погынена. Южо йоча-шамыч шашка дене модыт, южышт домино дене. Теве Никитин Петя ден Петров Алеша шахмат дене пеш талын модыт. А мый гын, биллиард дене модаш пеш йӧратем да чылаштымат сеҥем.

Калинин Петя.
„10 лет МАО“ колхоз.

Кол кучаш каена

Ял деч шым километр тораште, Какшан эҥер воктене, чодраште мемнан колхозын мӱкш отарже уло. Тиде кечылаште ме тудо верышке кол эҥыраш каяш шонена. Тушто шеренге кол пеш чӱҥга. Пеленна котелокым, киндым, пареҥгым налына, вара Какшан сереш кол шӱрым шолтена. Адак пуш дене кошташ тӱҥалына. Тыге ме ик кечым кол кучымаште, Какшан воктене эртараш шонена.

Ивайков Илья.

Мый книгам лудаш пеш йӧратем

Книгам лудаш мый моткоч йӧратем. Утларакше мылам исторический книга-шамыч интересный улыт. Тунемме ий мучко шуко тыгай книга-шамычым лудынам. Нунын коклаште мыланем „Квентин Дорвард“, „Айвенго“, адак Новиков Прибойын „Цусима“ книгаже пеш келшыш. „Цусимаште“ 1905 ийыште Россия ден Япония коклаште кучедалмым раш возымо. Цусимский бойышто Россия сеҥалтын. Тунам мемнан флотна техника шотышто пеш начар ыле. Кызыт тыге огыл. Мемнан Военно - Морской флотна сеҥаш лийдыме виян.

Тугак кеҥеж каникул жапыштат книга-шамычым эреак лудам. Теве кызыт „Разгром“, „Суворов“, „Чапаев“ книга-шамычым лудын пытарышым. Нунын коклаште мыланем Фурмановын „Чапаев“ книгаже утларак келшыш.

Ваня Кашков.
„Сенькан“ колхоз.

Радиом колыштыт. Снимкыште (шола гыч пурлашке): Ивайков Егор, Моисеева Марфа, Мочалова Галя, Петрова Нина („10 лет МАО“ колхоз).
Фото М. Чуршуковын.

Гербарийым ыштена

Мый, Михайлова Галя, Михайлова Лида, Васильева Альвина тӱрлӧ пеледышым, растений-шамычым погаш пеш йӧратена. Садлан ме чӱчкыдынак олыкыш, чодраш коштына. Кеҥеж гоч шуко тӱрлӧ растений - шамычым поген, гербарийым ышташ шонена.

Гликери Пчелина.
„Сенькан“ колхоз.

Футбол—йӧратыме модышна

Мемнан ял шеҥгелнысе олыкышто футбольный площадка уло. Тиде площадка яра огеш шинче.

Ме, тунемше-шамыч, каникул жапыште тушто модашлан кок футбольный командым организоватлен улына. Первый команда кокымшо деч виянрак. Тушто Никитин Петя, Садовин Толя, Никитин Гена, Садовин Леонид эн сайын модыт. Но ме первый командым сеҥашлан чот тренироватлаш тӱҥалына.

2-шо командын капитанже—
Петров Алеша.

Художественный литературым лудыт

Мемнан „10 лет МАО“ колхоз правлений пелен изи библиотечка уло. Мый республиканский библиотека гычат кажне тылзын у, интересный книга-шамычым вашталтен кондем. Йоча-шамыч книга лудаш пеш йӧратат. Каникул жапыште шуко йоча-шамыч библиотечка гыч книгам налын лудыт. Теве Калинин Аркадий „Дон-Кихот“, „Два солнца“ книгам лудын пытарен. Тыгак Петров Алексей, Петров Яков, Никитин Геннадий, Калинин Петр ятыр книгам лудыныт.

Калинов Аркадий.

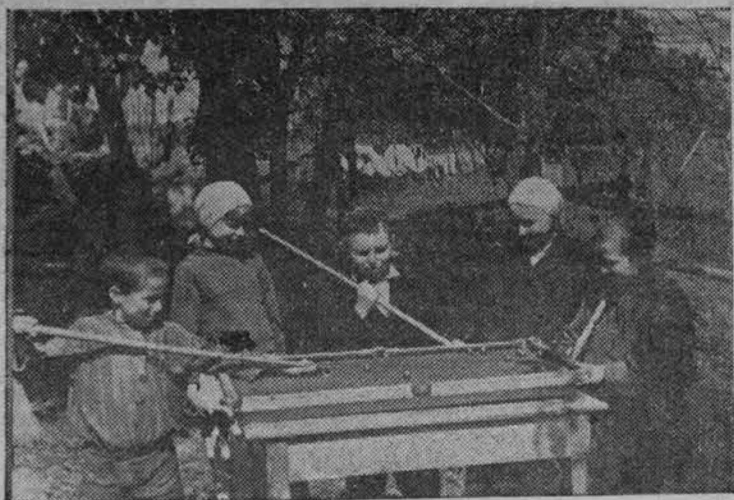

Биллиард дене модыт. Снимкыште (шола гыч пурлашке): Калинин Николай, Кокоулина Мария, Архипов Александр, Архипова Нина, Ибраев Андрей („10 лет МАО“ колхоз).
Фото М. Чуршуковын.

Карело-Финский ССР ысе избирательный округлаште СССР Верховный Советыш сайлымашын результатше нерген увертарымаш

1940 ий 16 июньышто Карело-Финский ССР-ысе избирательный округлаште СССР Верховный Советыш сайлымаш эртен.

СССР Верховный Советыш сайлымашым эртарашлан Национальность-шамыч Советыш сайлышашлан 25 избирательный округым да Союз Советыш сайлышашлан Виипурский (Выборгский) избирательный округым ыштыме.

Сайлымаш чыла 26 избирательный округышто эртаралтын.

Окружной избирательный комиссий - шамыч СССР Верховный Советыш чыла 26 депутатым сайлымашым регистрироватленыт. Чыла сайлыме кандидат-шамыч коммунист ден беспартийный-шамыч блокын кандидатше-шамыч улыт.

Избиратель- шамычын спискышт почеш чылаже 497.430 избирательым регистрироватлыме ыле. Голосоватлымаште 495.402 еҥ але регистрироватлыме избиратель-шамычын общий шотшо гыч 99,67 процентше участвоватлен.

Национальность - шамыч Советыш сайлышашлан чыла 25 избирательный округышто коммунист ден беспартийный-шамыч блокын кандидатше-шамыч верч голосоватлымаште участвоватлыше избиратель-шамычын общий шотшо гыч 98.53 процентше голосоватлен.

Союз Советыш сайлышашлан Виипурский (Выборгский) избирательный округышто коммунист ден беспартийный-шамыч блокын кандидатше верч тиде избирательный округышто голосоватлымаште участвоватлыше избиратель - шамычын общий шотшо гыч 98,15 процентше голосоватлен.

Всесоюзный ял озанлык выставкым 1941 ийлан шуйымо нерген

СССР СНК ден ВКП(б) ЦК 1941 ийлан Всесоюзный ял озанлык выставкым умбакыже шуяш пунчалым луктын. СССР СНК ден ВКП(б) ЦК-н „1940 ийыште Всесоюзный ял озанлык выставкыште участвоватлыше-шамычлан премий да награда-шамыч нерген“ пунчалышт дене установитлыме премий да награда-шамычын чыла видышт 1941 ийыште выставкыште участвоватлыше-шамычланат тугак кодеш.

Заочный оборонный соревнований-шамыч

20 гыч 30 июнь марте РСФСР-се пионер ден школьник-шамычын заочный оборонный соревнованийышт эртаралтыт. Тиде соревнованийлаште автономный республиклаште, крайлаште, областьлаште первый верым налше-шамыч участвоватлат.

Всесоюзный ял озанлык выставка. Снимкыште: „Центральный областьын“ павильонжо.

18 июньышто А. М. Горькийын колымыжлан ныл ий теме

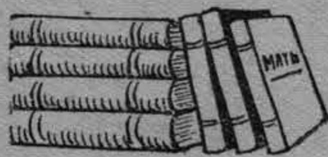

Максим Горький

ВЕЛИКИЙ ПИСАТЕЛЬ

1936 ий 18 июньышто великий пролетарский писатель Алексей Максимович уке лие. Калык тушман троцкистско - бухаринский бандит-шамыч тудын илышыжым лугыч кӱрлыныт. Нуно тудым злодейски пуштыныт.

Горький илышыже мучко шке родиныжым чот йӧратен. Угнетатель-шамычым ненавидитлен. Тудо шке произведенийлаштыже капиталистический общественыште шемерын йӧсӧ илышыжым ончыктен.

Тудын произведенийже-шамыч эрык верч кучедалаш, подвигыш, сеҥымашке ӱжыныт. „Песня о соколе" мурыштыжо тудо мужественный да лӱддымӧ революционер-шамычын шке илышыштым пӱтынек эрык верч, калыкын пиалже верч пумышт нерген воза. Тудо революций лийшаш нерген ончылгочак возен.

„Детство", „В людях", „Мои университеты" книгалаштыже Алексей Максимович шкенжын йӧсӧ илыш корныжым раш ончыкта.

Реакций йӱлаштат Горький общественный деятель, художник семын революцийлан верный кодеш. Тудо большевик-шамыч дене пеҥгыде кылым кучен шоген. „Враги" драма ден „Мать" романым возен. Тиде книгам В. И. Ленин чот аклен.

Великий Октябрьский социалистический революций деч вара Горький советский литературын руководительже лиеш. Литературный пашажым чарныде ыштен, адакшым ятыр изданий-шамычын инициаторжо да редакторжо лийын.

Ленин ден Сталин Горькийым кугун акленыт, чот йӧратеныт. Тудым пролетарский искусствын кугу представительжылан шотленыт.

И. В. Сталин ден М. Горький. 1932 ий.

Алексей Максимович большевистский партий, Ленин да Сталин дене эреак чак кылдалтын шоген. Тудо пытартыш кечыже марте революцийын суровый да мужественный солдатше лийын кодын.

Великий писательым йоча-шамыч пеш чот йӧратеныт. Нуно эн лишыл другыштым нигунамат огыт мондо.

ШОКШЫН КЕЛШЕН ИЛЫМАШ

Иркутск олан ик школысо литературный кружокын членже-шамыч тунемме да пионерский отрядын пашаже нерген книгам возаш решитленыт. Но нуно книгам кузе да кушеч возаш тӱҥалшашым пален огытыл. Тунам ала-кӧжӧ ойым луктын:

— Айста Алексей Максимович Горький деке письмам возена!

Алексей Максимович деч письмам налмек, йоча-шамыч мотковак куаненыт. Великий русский писатель йоча-шамычын решенийыштым сайлан шотлен да шуко кӱлеш каҥашым пуэн.

Нунын возымо „База курносых" лӱман книгаштым мемнан родинын чыла луклаштыжат лудыныт. Тиде книган юный автор-жо-шамыч Алексей Максимович дек уналыкеш миеныт.

Горький йоча-шамыч дене шокшын келшен илен. Йоча шамыч тудын деке письмам, сӱретыштым да фотографийыштым колтылыныт. Нуно Алексей Максимович деке шке шонымыштым, сеҥымашыштым, неудачыштым, ончыкылык планыштым возен шогеныт.

Горький шкенжын юный корреспондентше-шамычлан кӱрлтде вашмутым возен шоген, шкенжын каҥашыже-шамыч дене нунылан полшен. Тудо йоча-шамыч деч могай книгам лудмышт шумо, могай сӱрет дене книгам сӧрастараш кӱлмӧ нерген йодыштын. Нунын деч налме вашмут-шамыч дене Алексей Максимович шканже картотекым ыштен. Йоча-шамычын йодмыштым шуктышлан мом ышташ кӱлмӧ нерген чыла возалтен шоген. Письма-шамыч шуко погынымеке, Горький йоча-шамычлан чылаштланат „Правда" газета гоч тыгай письмам возен:

„Шергакан йоча-шамыч!—возен тудо. — Те могай книгам лудыда да могай книгам луднеда, манын мыйын йодмемлан тендан деч кок тӱжем утла шкет да тӱшкан возымо письмам налынам. Тиде пеш сай. Ынде „Детиздат" мом ышташ тӱҥалшашым пала. Вашке, наверне, те интересный книга-шамычым налаш тӱҥалыда...

М. Горький.

Таза да чулым лийза, келшен илыза, кулнен пашам ыштыза, пеҥгыдын тунемза".

(Алексей Максимович Горький йоча-шамыч ончыкылык у илышым чоҥышо-шамыч лийыт, манын ӱшанен, сандене нуным йӧратен.

Алексей Максимович кугу творческий пашам ыштен шоген гынат, йоча-шамыч дене кутыраш, нунылан возаш кеч кунамат жапым муын.

Пензенский школьник-шамыч Горький дек колтымо письмаштышт шуко ошибкым ыштеныт. Алексей Максимович тиде письмалан вик да строго тыгай вашмутым пуэн:

„... 4-ше классыште тунемше-шамычлан тыге малограмотно возаш кугун вожылаш! Умбакыже теҥлан гай лӱддымӧ неряха да набрежник-шамыч шкеныштын шонымыштым раш каласен моштыдымышт да грамматикым шинчыдымышт деч чот вожылышт".

Заполярный Игарка оласе пионер-шамычлан возымо письмаштыже Алексей Максимович Игарка нерген книгам возаш решитлымыштым одобритлен да кажне главан планжым раш умландарен. Рукописьым сайын тӧрлаташлан тудын дек колташ йодын. Тыге Горький полшымо дене йоча-шамыч „Мы из Игарки" лӱман интересный книгам возеныт.

Алексей Максимович йоча-шамычым шке декше унала пурташ пеш йӧратен. Алексей Максимович дене шуко тунемше да пионер-шамыч уна лийыныт.

Йоча-шамыч Горькийым замечательный писатель, чуткий йолташ улмыжлан йӧратеныт. Алексей Максимовичын таззлыкше начареммек, Союзын чыла луклаже гыч юный йолташыже-шамыч деч тревожный письма-шамыч толыныт. Чыланат тудын тазалыкше, шкенжым кузе чувствоватлымыж нерген йодыштыныт.

Великий писательын замечательный илышыже кӱрылтмек, тиде неле ойгым пӱтынь эл дене пырля йоча-шамычат переживатленыт.

В. Потоцкая.

Англия ден Франция молан сеҥалтыт

Международный событий-шамыч нерген беседа

Западный фронтышто пеш тале кредалмаш тӱҥалмылан тиде кечылаште тылзе темеш. Германский войска тушто кугу наступленийым тӱҥалын.

Западный Европышто война лийын шогымо жапыште але первый тынар шуко миллион еҥан армийын бойыш пуртымо. Тӱжем дене танк-шамыч пехотылан корным почыныт. Воздухышто тӱжем дене самолет-шамыч кредалыныт. Кок могырыштыжат кугу йомдарымаш лийын: кредалме пасулаште колышо кап-шамыч курыкла арлалт кият.

Пытартыш арняласе кредалмаш англичан ден француз-шамычлан йӧнлӧ лийын огыл. Германский войска Голландийым, Бельгийым, Люксембургым да Францийын северо восточный ужашыжым налын. Немец-шамыч пеш кӱлешан промышленный район-шамычым налыныт. Нине районлаште шуко завод, фабрика да шахта-шамыч улыт; нине предприятий-шамыч кредалме годым пеш чот энгекыш верештыныт, но нунын кокла гыч шукыжым адакат пашаш колташ лиеш.

Фронт линий Англия ден Францийын тӱҥ областьлашт дек ятыр чакемын. Германский войска Английын столицыже—Лондон ола деч 100 километр-лан гына тораште шога. Кызытсе самолет-шамыч тыгай расстояний ыктаж 15 минутышто чоҥештен эртат. Ындыжым германский войска Английын воздух денат, теҥыз денат миен кертеш.

Западный фронтышто Англия ден Франция молан тыгай серьезный сеҥалтмашке верештыныт? Вийдыме государство улмыштлан мо? Уке, Англия ден Францийым вийдыме государствылан шотлаш ок лий. Нуно пеш кугу империалистический держава улыт. Нунын тӱнян чыла ужашыштыже пеш кугу владенийышт (колонийышт), пытыдыме поянлыкышт уло. Кушто вара пашаже?

Паша тыште: Англия ден Францийлан кызыт шке правительствыштын йоҥылыш лиймышт верч тӱлашышт верештеш.

Западный Европышто тенийсе войнам Англия ден Франция тӱҥалыныт. Английский ден французский империалист-шамыч Германийым вийжым пытарынешт да тудым луштарынешт ыле. Германия—капиталистический тӱняште Англия ден Францийын эн кугу соперникышт. Кодшо войнаште Англия ден Франция, Америкысе Соединенный Штат-шамыч дене да моло государство-шамыч дене союзым ыштен, Германийым сеҥен кертыныт ыле. Сеҥыме Германия деч тунам шуко мландым, тиде шотыштак тудын теҥыз вес велнысе владенийже-шамычымат, шупшын налме ыле. Тиддеч посна, Германия ӱмбак кугу йозакым пыштеныт. Сеҥыше-шамыч Германийлан шкенжын военный да военно-морской вийжым пеш чот иземдыктеныт да изишак чылт пытарыктен огытыл.

Тудеч вара шуко жап эртен. Германия адак эркын-эркын виянын. Англия ден Франция Германийын виянмыже нунын ожнысо сеҥен налмыштлан, тиде шотыштак нунын колониальный владенийыштлан угрожатла манын шотленыт. У европейский война нунылан Германийым адак лаштырташ йӧным пуа манын нуно решитленыт.

Англия ден Франция тыгай война пашаштак лийме деч вес семын каяш тӱҥалеш, манын ӱшаненыт. Английский ден французский империалист-шамыч весе-шамычын кидышт дене воеватлынешт ыле. Нуно Германийым Советский Союз вашгареш шӱкалаш, шкежат ӧрдыжеш кодаш шоненыт. Тыге Германия ден Советский Союз вашваш иктыже весыжын вийжым пытарат ыле, а Англия ден Франция варажым нунылан шкеныштын условийыштым диктоватлен кертыт ыле.

Английский ден французский правительств-шамыч тиде шуко план илышыш пурталтешак манын, ӱшанен иленыт. Нуно тидлан туге ӱшаненыт, что шкеныштын рубежыштым оборонымат луштареныт.

Но Советский Союз война провокатор-шамычын пычкемыш планыштым шалатен. Германийынат мемнан куатле отечествына дене ӱчашымыже шуын огыл. СССР ден Германия коклаште отношений саемын, нуно келшен илаш тӱҥалыныт. Тыгеракын Европын восточный ужашыште войнам ылыжташ Англия ден Францийын ӱшанышт кыралтын.

Лондонысо ден Парижысе война ылыжтыше - шамычлан шке ӱмбачышт маскым кудалтышаш деч моло кодын огыл. Англия ден Франция Германийлан войнам увертареныт. Но тиддеч вара нуно весе-шамычын кидышт дене воеватлаш лиймылан ӱшанымыштым кудалтен огытыл. Садлан нуно военный действийым тыгыде европейский эл-шамыч могырыш корандаш тыршеныт.

Англо-француз-шамыч, нине эл-шамычым авыртыш олмеш кучылташ шонен, нуным войнашке шӱкеныт. А шкешт нуно „Мажино линийын" укреплений же-шамыч шеҥгалне шинчаш шоненыт. Нине укреплений-шамыч югышто швейцарский граница гыч северыште Бельгийын границыже марте шуымеш ышталтыныт.

Война тӱҥалмек, первый кандаш тылзыште Англия ден Франция войнам тыгыде эл-шамычын территорийыштышт ылыжташлан чыла вийым да тыршымашым пыштеныт. Нуно тидын нерген, примерлан, французский границын южо участкыштын пеҥгыдемдаш кӱлмӧ деч, утларак тыршеныт. Англо француз - шамыч тиде промахше Германийлан йӧным ыштен: тудо нунылан „Мажино линийым" север гыч коранг кайен, Голландия ден Бельгия гоч ударым ыштен. Франко-бельгийский границыште германский войскан наступатлымыжым чактарен шогаатен кертше вий лийын огыл.

Англия ден Франция кызыт еҥ кид дене шокшым удырен налаш шонышо правительстывын провокационный модышышт верч тӱлат. А тӱлашыш шергын верештеш: серьезный военный сеҥалтмаш ак дене.

И. АЛЕКСАНДРОВ.
„Пионерская правда" газета гыч.

Шочмыжлан тенгече шӱдӧ ий теме

АКАКИЙ ЦЕРЕТЕЛИ

Акакий Церетели грузинский калыкын выдающийся писательже. Илья Чавчавадзе дене Акакий Церетели у грузинский литературын основоположникше улыт.

Акакий Церетели феодальный владетельын ешешыже шочын. Акакий Церетелим, тошто обычай почеш, изинекак кресаньык ешыш воспитатлаш пуэныт. Сандене тудо изинекак шемерын йӧсӧ илышыжым, ойгыжым, тыршымыжым да илышыжым пален налын. Тудо кресаньык йоча-шамыч дене пырля илен, пырля модын.

Латкок ияш Акакий кутаисский губернский гимназийышке тунемаш пурен.

1859 ийыште Акакий Церетели выпускной экзаменым сдатлыдеак военный училищыш тунемаш пурашлан Петербургыш каен. Но ончыл студенчество радамышке логалмекыже тиде шонымашыжым вашталта да университетын восточный йылме-шамычым тунемме факультетышкыже тунемаш пурен.

Тудо студент улмыжо годымак грузинский „Цискари" журналыште сотрудничатлаш тӱҥалын. Тиде жапыште Церетели „Песня жнецов", „Исповедь крестьянина" да „Имеретинская колыбельная" лӱман чапле стих-шамычым возен. Тиде стих - шамыч крепостной гнет ваштареш виян протест лийыныт.

Акакий Церетели.

Церетели калыклан лишыл, умлаш лийше йылме дене возен. Тудын стих-ше-шамыч сылне, йоҥгалтше да простой улыт. Тудо грузинский литературыш политический сатирым первый пуртен.

А. Церетели ятыр поэмым, драмым, комедийым, о й л ы м а ш ы м, исторический хроникым да критический статья, фельетон-шамычым возен. Адак шкеак „Акакис кребули" („Сборники Акакия") журналым издаватлен. Ч ӱ ч к ы д ы н калык коклаште лийын. Санденак тудым кумда масса коклаште чыланат паленыт.

Церетели международный гимн — „Интернационал" грузинский йылмыш первый гана кусарен. 1905 ийысе революций жапыште чапле стихлаштыже пашазе классын геройствыжым, мужествыжым моктен мурен.

Акакий Церетели 1915 ийыште, империалистический война шарлыме жапыште колен.

Тудын ӱшанымыже колымыж деч куд ий вара лийын шуын. Эрыкыш лекше грузинский калык поэтын лӱмжым кугу йӧратымаш дене шарнен ила.

Леван Асатиани.

Акакий Церетели

ДОЛОЙ!

Ондалыше правительство, долой!
Нужна ден орланыше-влак—
Ме йӱкын кычкырена чылан:
Долой, правительство, долой!

Сита, ме тынар чытен улына;
Ешарен шогенат тый нужнашке нужнам.
Ме тошто гай онал, ме вашталтна,
Кынелын ме манына: долой!

Мемнан пӱжвӱд ден, вӱр денат,
Тый мландым ночкын нӧртенат,
Тиде огеш лий ынде нигунамат,
Садлан манына ме, тый долой!

Пычкемышым волгыдо волгалта,
Тиде кеч мом гынат шога...

Тошто строй, пычкемыш ден пырля
Кай, от кӱл тый, тый долой!
Ме палена, тый нигунамат,
Уке от пу, мом сӧренат,
Шке нерген вел шоненат,
Уке от кӱл тый, тый долой!
Виет йомеш да чытырет,
Тарватыл йылметым тый от керт.
А мо мыланна. Тый коло тек
Орлане шке тый, тый долой!
Кучедалше калык тарвана
От керт штен тый нимомат.
Колат, тылат чот кычкырат:
Долой, правительство, долой!

Рушла подстрочник гыч Макс Майн кусарен.

ПАША МУРО

Кукурузым ӱдена ме,
Рӱж мурен паша мурнажым,
Мондена ала тунам вел
Пиалдыме кресаньык улмынажым.
Шке пашанам велэ огыл,
Енланат ыштащ логалын:
Уло барин, меже тулык,
Беспризорный да пиалдыме.
Ӧрдыж ден пошкудо-шамыч
Пуат только вуй воктене;
Да нӧра чот шокшо мланде
Мемнан могыр пӱжвӱд дене.
Шке вийна ден поген налме
Киндына кая еҥ деке.
Тӧнына [1]) шужа ешнаже,
Кӧ ужеш тыгай лиймеке?
Еш шужен—пытат ньога-влак.
Шортын шып пукша азажым
Вате. Но кошкен чизе шӧржӧ,
Магыра шужен йочаже.

Пуыш юмо барин гае
Дворяниным мыланнаже.
Пернышна туддек чылан ме
Йозак тӱлышыжӧ, слугаже.
Да ярнет ушкалже дене
Ындыралт лекмек туддечын.
Оза ок лий—огыт шотло,
Йылт пастухдым шорык семын.
Тунам кажне лийыт барин.
Куштырак вара пыдалше?
Иза-шольо, мурза мурым,
Муро—ойгым мондыктарше.
Мланна йӱкым луктыт йӧсын
Тайыл, лап вер, курыклаже.
Неужели онча йӱштын
Мемнан йӧсынам, утарше?

Антонов Ивук *кусарен.*

[1]) Тӧнына—мӧҥгыштына.

ОҤГАЙ МОДЫШ

Флажок-шамычым аралымаш

Тиде модыш йоча-шамычлан пеш интересный. Модышышто лу йоча, але утларакат лийын кертыт. Звено ден звено, отряд ден отряд модын кертыт. Модмо верлан площадкым але олыкым ойрен налман. Ойрен налме модмо верым кок ик гай ужашлан шелаш кӱлеш. Тугак чыла модшо-шамычат кок ик гай группылан шелалтыт. Кажне группын отличительный знакышт лийже. Кок группаге йошкарге да канде тӱсан 8—10 флажокым ямдылат. Флажок - шамычым муаш ок лий гын, нунын олмеш палемдыман изи тояшамычымат к у ч ы л т а ш лиеш. Площадкын кок тӱрешыже прямоугольникым чертитлат да тышке ямдылыме флажок-шамычым керыт, але мланде ӱмбак пыштат. Кажне группа ик часовойым ойыра. Часовой флажок - шамычым аралыке да пурлашке каяш праваже уло. Флажок деч ончык каяш ок лий. Чыла моло модшо-шамычат границам (чертам) вончымек, площадка тӱрыш миен, флажокым шиштарыде налаш, „трофейым" шкенышт деке наҥгаяш тыршат.

Налын кондымо флажокым шкеныштын группан флажокшо-шамыч дене пырля шогалтат. Противник тиде флажокым выручатлен кертеш.

Кажне модшо вес группа гыч толшым кидше дене логал кертеш. Тудо кид дене логалме верешак шогалаш обязан. Тудым выручатлаш лиеш. Тидлан шке группа гыч „пленник" дек куржын миен, тудым кид дене тӱкалташ велэ кӱлеш. Тыге лиймек тудо ярашге улшылан шотлалтеш да адакат модышышто участвоватлаш тӱҥалеш.

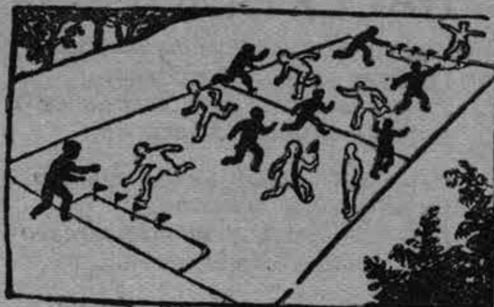

мыже годым вес группа гыч флажок налаш толшым кучаш правам иметла. Кид дене логалмашат кучымылан шотлалтеш. Тиде годым часовой ик ошкылым гына ончыко каен кертеш. Адак шолаш-

Определенный жапыштак кудо группа флажокым утларак модын налеш, тудо модмаште сеҥышылан шотлалтеш. Тиде модмаште писын куржын кертше, ловкий, собразительный еҥ сеҥышыш лектын кертеш.

Мый учитель лийнем

Мыйын ачам учитель. Мыйынат шонымаш—учитель лияш.

Мый тений Медведево средний школышто 6-шо классым „хорошо" отметка дене тунем пытарышым. А ныл ий гыч средний школым тунем пытарем, вара педагогический институтын литературный факультетышкыже тунемаш пурем. Молан манат гын, мый литературым пеш йӧратем, шуко художественный книгам лудам. Теве пытартыш жапыште „Как закалялась сталь", „Рожденные бурей", „Слепой сирен" книга-шамычым лудым. Кызыт мемнан каникул, мый каникул жапыште ятыр книга-шамычым лудаш палемденам.

Мыйын мечта—литература дене туныктышо лияш.

Алмакаев Миша.

Йошкар-Олинский район, Ноля-Вершина ял.

Снимкыште: Оршинский средний школын 7-ше классым (Н-Тор'яльский район) „хорошо" да „отлично" отметка дене тунемын пытарыше-шамыч. Снимкыште—первый рядыште (шола гыч пурланке): Кропотова Александра, Кропотова Варня, Чепайкина Маня. Кокымшо рядыште: Чепайкин Ваня, Ожиганова Ольга, Лебедева Нина. Фото Д. Зверевын.

58

Йыста муралтена!

Муралталме вел шуэш

Мутшо Олиин Йыванын. Муз. Палантайын

Веселан
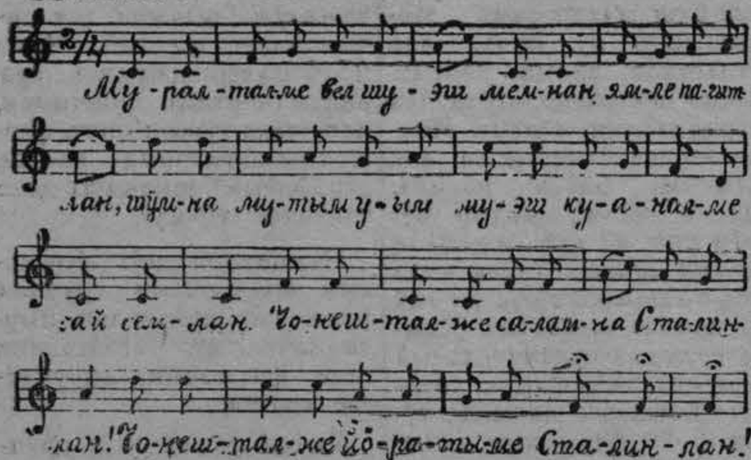
Муралталме вел шуэш
Мемнан сылне илышлан.
Пиалан ме улына
Пеледмаште илена.
Чоҥешталже саламна
Сталинлан!
Чоҥешталже йӧратыме
Сталинлан!

Муралталме вел шуэш
Сеҥен толшо илышлан.
Сеҥымаш ышташ уэш
Пеҥгыдемын кушкына.
Чоҥешталже саламна
Сталинлан!
Чоҥешталже йӧратыме
Сталинлан!

ЛАГЕРЬЫСЕ ЭР

Ладра ломбын лышташлаже
Эр юж дене шўлалтат.
Ладра ломбын укш лоҥгаште
Сар шўшпыкшӧ шўшкалта.

Шыргыж лекше кечын йолжо
Пўрӧ вўдым ырыкта.
Помыжалтын шӧртньӧ колжо
Вўд ўмбаке тӧрштальта.

Ош палатка-влак коклаште
Горнын йўкшӧ шергылтеш.
Ай, могае сылне тыште,
Вашке лагерь кынелеш.

А. Айгузин.

Йошкар-Ола,
педрабфак.

Кече ден вўд организмым пеҥгыдемдаш кугун полшат. Тиде источник-шамыч дене пользоватлен мошташ гына кўлеш.

Шуко йоча-шамыч чот калитлалташлан, шуко жап кечыште кият. Тиде вредым велэ конда. Кечыште шуко жап кийме дене могыр когарга, температура кўза. Айдемын аппетитше пыта, каҥгештеш, тудын омыжо пыта, а южгынамже шўм чер денат черлана.

Кече ден вўд тендан тазалыкдам пеҥгыдемдышт манын шкендам кузе кучыман?

Йоча-шамыч иктаж-куш канаш толытат первый кечыштак ик трусик дене гына кечаныште кугу жап курштальт да могырыштым когартат, а вара эрлашыжым тувырым чиат да кече деч шылын ўмылыштӧ коштыт. Первый кечылаште тувыр ден кошташ кўлеш, а варажым ик трусик денат курштaлаш лиеш. Солнечный ванна дене эскерен использоватлалташ кўлеш, тыгай правило-шамычым обязательно шуктыман: вўдыжгӧ млaндыште кияш огыл, вуй ден шинчам ош шовыч але полотенце дене петырыман, калитлалтме годым малаш але лудаш ок кўл, кочмо деч вара вигак солнечный ванным принимaтлаш ок лий, первый кечыште 3—5 минут деч шуко кийман огыл, солнечный ванным приниматлыме деч вара, вўдыш пурымо деч ончыч икмыняр жап ўмылыштӧ лияш кўлеш.

Вўдыштӧ эн ончычак 2—4 минут, а варажым 10 минут деч шуко огыл лийман. Йўштылын лекмек, угыч калитлалташ возаш ок кўл.

Кече еда комнатный вўд дене обтиратлымаш, могырым пеҥгыдемдымаш кугу паша. Шукыжо йўштӧ вўд дене обтиратлымашым достиженийлан шотлат. Чынжым гын, йўштӧ вўд дене обтиратлымаш пайдам ок кондо. Леве вўд дене тыге обтиратлыман: ончычын вўд ден ик кидым нӧртымек, кукшу полотенце дене чот йыгыман, а варажым тидын семынак вес кидым, тупым, йолым йыгыман. Душымат приниматлен мошташ кўлеш. Йўштӧ вўд нервный системлан чот влияетла. Вўд виян ынже його.

Тыгай душ физкультурный упражнений, прогулка, солнечный ванна деч вара пеш пайдале.

Эҥерыште але теҥызыште кок гана деч шуко йўштылман огыл. Телым черле кийше йоча-шамычлан врач деч разрешений палдегызе солнечный ванным приниматлаш да йўштылаш ок лий. Малярий дене черланышылан солнечный ванным приниматлаш вредне.

Йоча-шамыч! Кече, вўд, воздух дене моштен пайдаланыза. Шкендан мышцыдам, нервыдам пеҥгыдемдыза, вийым погыза.

Снимкыште: Юледўр ял шеҥгелныce (Роҥгинский район) Шўкшан эҥер. Тиде эҥерыш кече еда шуко йоча-шамыч кол кучаш, пуш дене кошташ, йўштылаш коштыт. Шўкшан эҥер йоча-шамычын йӧратыме верышт.

Фото Вася Загайновын.

Теҥызысе лев

Чынже дене тиде животныйым „теҥызысе жонглер" манаш лиеш: тудым мяч дене жонглироватлаш вашке туныктен шукташ лиеш. Тиде ӧрыктарыше янлыкым циркыште ужаш лиеш. Тудо мячым нер мучашыже дене куча, мяч дене пырля ик тошкалтыш гыч вес тошкалтышыш нушкын кая.

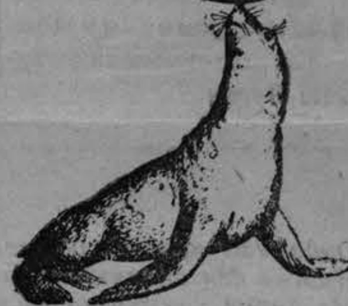

Писе, кўчык движенийым ыштен, тиде сўретым шинча ончылнет пӧртыктӧ. Мяч тунамак тиде теҥызысе жонглерын нер мучашыштыже пӧрташ тўҥалеш.

Ответ-шамыч

(22 майыште лекше „Ямде лий" газетым ончо).

ЗАДАЧА-ШУТКА. Тыгай охота Северный полюсыштo лийын кертеш.

Задачылан чын ответым колтеныт: Степанов Василий (Сотнурский район, Карай НСШ), Данилов Петр (Йошкар-Олинский район, Никитино ял), Горохов Александр (Сернурский район, Лаж'ял НСШ), Сергеев Михаил (Сотнурский район, Кужер средний школа).

* * *

(4 июньышто лекше „Ямде лий" газетым ончо)

Кум кролик

Шонан пыл кузе лиеш?

Бурин Дмитрий (Роҥгинский район, Кожла-Сола ял гыч) шонан пылын кузе лиймыже нерген йодын возен.

Шонан пыл шукыж годым кас велеш, йўран пылын восток велышке эртен каймекыже лиеш. А западыште кава яндарештеш, кече утларак волгалтараш тўҥалеш. Шонан пыл кечын тыгыде йўр тўчалтыш-шамычын волгалтарымыже годым кече ваштареш коеш.

Шонан пылым сайын ончаш гын, тудын круг покшелже каваште, лач кечылан тураште улмыжым палаш лиеш. Если кече ден шинчам линий дене ушаш да тиде линийым кава гоч горизонт дек шумеш колташ гын, то тиде линий лачак шонан пыл кругын покшелныже лиеш.

Кечын ўлнӧ улмыжо годым шонан пыл кўкшў пўгӧ гай лиеш. Если кече кўшыч онча гын, шонан пыл горизонт лишне лиеш. Шонан пылым ончымыда годым тидым эскерыза.

Шонан пылым йўштылмӧ годым шкеат ышташ лиеш. Тидлан лийын, куаш верыште кечылан тупынь шогалаш да вўдым копа дене вўд ўмбач писын да тыгыде тўчалтыш дене шыжыктылаш кўлеш. Тыгеыштен ончеда гын, те тиде вўд тўчалтыш-шамыч коклаште пўгӧ гай шонан пыл корным ужыда. Пўгӧ покшелже темдан шинча дене кечым ушышо линийыште кияш тўҥалеш.

Шонан пыл кузе коеш?

Кечыйол йўр тўчалтыш-шамыч гоч каймыже дене шке направленийжым вашталта, преломлятлалтеш да йўр тўчалтыш-шамыч дене отражатлалтын, мемнан шинчашке логалеш. Сўретыште кече волгыдын йўр тўчалтыш-шамыч коклаште лиймыже посна ончыкталтын. Кечыйол кажне йўр тўчалтыш дене савырна да мемнан шинчашке толеш. А йўр тўчалтышыже южышто пеш шуко, но чылажак кечыйолым мемналан кояш лийшын огыт савыре. Мемнан шинчашке кечыйолым колтышо йўр тўчалтыш-шамыч сўретыште ончыктымо семын пўгӧ гай лийыт.

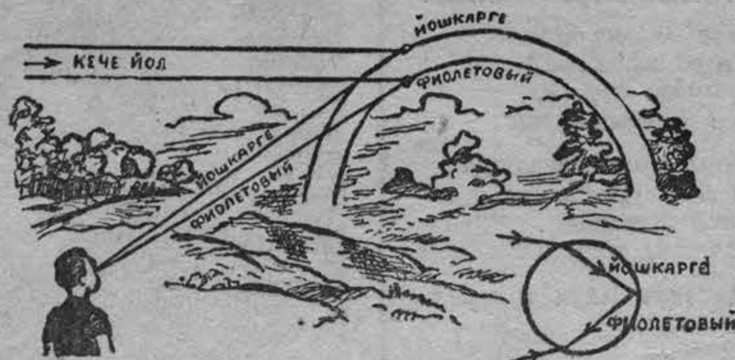

Схема шонан пыл кузе лиймым ончыкта. Пурлаште ўлнӧ кечыйолын тўчалтышыште савырнымыже ончыкталтын.

Ош кечыйол призма гоч каймыже годым спектр тўслан шелалтеш: йошкарге, нарынче пелгавде, фиолетовый. Вўд тўчалтышын волгыдым преломлятлымыже годымат тыгак лиеш. Садланак шонан пыл тўрлӧ тўсан лиеш.

Вўд тўчалтыш-шамыч тыгыде лийыт гын, шонан пыл кумда да начаррак тўсан лиеш. Шолдыра йўр тўчалтышан годым шонан пыл пеш аҥысыр, но тўсыжӧ пеш раш лиеш.

Профессор Д. Галанин.

Отв. редактор—
П. А. КЛЮКИН.

Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже. Уполн. Марглавлита № 582.